

Nieuw: Scan Preventieve Aanpak Lezen en Spellen

De ‘Scan Preventieve Aanpak Lezen en Spellen’ is een online zelfevaluatie-instrument, dat als startpunt kan dienen voor duurzame verbeterlagen in de preventieve aanpak in groep 1-2 als voorbereiding op het formele lees- en spellingonderwijs in groep 3.

De *Scan Preventieve Aanpak Lezen en Spellen* komt voort uit de *Dyslexiemonitor* en de *Quickscan Dyslexie* voor het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Deze instrumenten zijn ontwikkeld door het Expertisecentrum Nederlands in het kader van het ‘Masterplan Dyslexie’ (2003-2016).

Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie

In 2018 ging het ‘Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie’ van start. Dit programma is opgezet op initiatief van het ministerie van OCW en wordt uitgevoerd door het Expertisecentrum Nederlands (EN) in samenwerking met Oudervereniging Balans en het Nederlands Kwaliteitsinstituut Dyslexie (NKD). Een stuurgroep, waarin ook de LBBO is vertegenwoordigd, ziet toe op het programma.

Het stimuleringsprogramma wil scholen in het primair en voortgezet onderwijs beter in staat stellen om systematisch te werken aan het preventief, integraal en effectief aanpakken van leesproblemen en dyslexie. Door middel van tien actiepunten wordt hier gericht aan gewerkt. In totaal zijn er drie zelfevaluatiescans ontwikkeld voor het faciliteren en inzetten van verbetertrajecten:

- ‘Scan Preventieve Aanpak Lezen en Spellen’;
- ‘Dyslexiescan Primair Onderwijs’;
- ‘Dyslexiescan Voortgezet Onderwijs’.

Door de jaren heen zijn ze veelvuldig gebruikt. Zo is de *Dyslexiemonitor* ingevuld door 3488 personen in het primair onderwijs en 484 personen in het voortgezet onderwijs. De monitor en scan richtten zich vooral op leraren en ib’ers: het operationele (de uitvoering in de klas) en het tactische (de aansturing en facilitering door ib’er/leesspecialist en schoolleider) niveau van het onderwijs.

Preventieve aanpak

De *Scan Preventieve Aanpak Lezen en Spellen* kan een belangrijke bijdrage leveren aan het verbeteren van de preventieve aanpak in groep 1 en 2 en de overgang naar groep 3. Met dit instrument kan het (voorbereidend) lees- en spellingonderwijs gericht in kaart worden gebracht en daarmee de wijze waarop de school werk maakt van een preventieve aanpak op dit gebied. Door een breed taalaanbod te bieden en zo vroeg mogelijk risicoleerlingen te signaleren, te monitoren en te begeleiden kunnen onnodige lees- en spellingproblemen, laaggeletterdheid en dyslexie worden voorkomen. De scan stelt scholen in staat om gericht aan de slag te gaan met het verbeteren van de preventieve aanpak. Het *Protocol Preventie van Leesproblemen groep 1 en 2* (Van Druenen, Scheltinga, Wentink & Verhoeven, 2017) biedt tal van handvatten om kleuters effectief en spelenderwijs te begeleiden.

Hoe eerder verschillen tussen leerlingen opgemerkt worden, hoe beter. Leerlingen lopen dan geen of weinig achterstand op en sociaal-emotionele problemen en een laag zelfbeeld worden voorkomen. Daarom is specifiek voor de preventieve aanpak een aparte scan ontwikkeld.

Nieuw is ook dat dit instrument niet alleen professionals van het operationele en tactische niveau betreft, maar ook leidinggevenden en strategische partners (schoolbestuur, samenwerkingsverband passend onderwijs en gemeente). Zij zijn degenen die ‘pre-

ventief werken' dienen te verankeren in hun visie en onderwijskundig beleid en structurele randvoorwaarden moeten scheppen voor hen die dit in de dagelijkse praktijk moeten uitvoeren. Verder wordt er expliciet aandacht besteed aan ouderbetrokkenheid, interprofessionele samenwerking tussen onderwijs en zorg en professionalisering.

Uitgangspunt van de scan

Bij de ontwikkeling van de 'Scan Preventieve Aanpak Lezen en Spellen' zijn het 'Protocol Preventie van Leesproblemen groep 1 en 2' (Van Druenen et al., 2017) en aanvullende 'Literatuur Praktijkroute groep 1-2' (Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie, 2020) als primair uitgangspunt genomen. Daarnaast is expliciet rekening gehouden met inzichten op het gebied van veranderkunde, draagkracht en draaglast van professionals en leidinggevendenden (Kleijnen & Krikhaar, 2019). Meer informatie over het uitgangspunt en de verantwoording van de scan is te vinden in de 'Handleiding Scan Preventieve Aanpak Lezen en Spellen' (Dood, Krikhaar & Kleijnen, 2020).

Waar bestaat de scan uit?

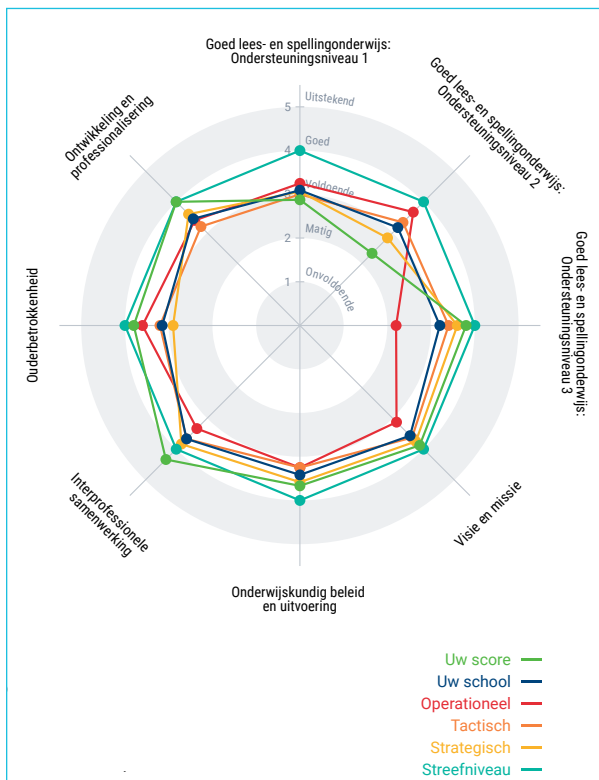
De scan bestaat uit een online tool (instrumenten.expertisecentrumnederlands.nl) en een handleiding (Dood, Krikhaar & Kleijnen, 2020). In de handleiding staat de benodigde informatie om de scan te gebruiken voor het in kaart brengen van het voorbereidende leesen spellingonderwijs en het creëren van een startpunt voor verbeterlagen.

Sturing langs twee kanten

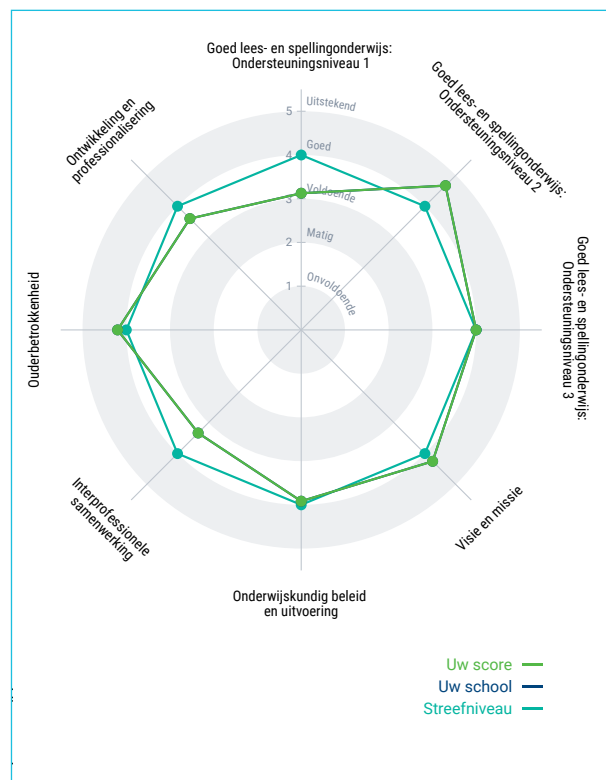
Om tot daadwerkelijke en duurzame verbetering te komen, is sturing langs twee kanten noodzakelijk: 1) Waarop moeten we inhoudelijk inzetten (verbeterdomeinen)? en 2) Wie zijn daarbij aan zet (aansturingsniveaus: operationeel, tactisch en strategisch)? De scan besteedt aandacht aan beide aspecten.

Het 'wat' en 'door wie' dient in samenhang te worden opgepakt. Naast het ondersteuningsaanbod wordt binnen de verbeterdomeinen ook gericht aandacht besteed aan visie en missie, onderwijskundig beleid en uitvoering en de eerder genoemde ouderbetrokkenheid, interprofessionele samenwerking en professionalisering.

Figuur 1: Voorbeeld van een radargrafiek met de resultaten van de verbeterdomeinen, waarbij de teamleden de vragenlijst afzonderlijk hebben ingevuld (optie 1).

Figuur 2: Voorbeeld van een radargrafiek met de resultaten op de aansturningsniveaus, waarbij de teamleden de vragenlijst gezamenlijk hebben ingevuld (optie 2).

Het hele team van meet af aan betrekken

Wil het verbetertraject – dat wordt ingezet met het invullen van de vragenlijst – kans van slagen hebben, dan dient het gehele team daarbij betrokken te worden. De directie/het zorgteam van de school heeft hierin de regie en neemt het team mee in doel, opzet en beoogde opbrengsten van het totale traject. Voor het team moet helder zijn, dat er waardering is voor alle goeds dat er al gerealiseerd wordt en dat er tevens verwachtingen liggen voor eenieder ten aanzien van het in te zetten verbeterproces. Alleen vanuit gezamenlijk draagvlak kunnen daadwerkelijke verbeteringen worden gerealiseerd, die gaandeweg routine worden en daarmee duurzaam ten goede komen aan de leerlingen.

Demo-optie

Naast het invullen in een groep kan de scan ook individueel in worden gevuld. Deze demo-optie is geschikt om bijvoorbeeld als scan-initiator, trainer of expert kennis te maken met de vragenlijst en de wijze van rapporteren. Deze optie is niet geschikt voor het inzetten van verbetertrajecten, omdat daarvoor een representatieve groep noodzakelijk is.

Invullen van de vragenlijst

Als er gezamenlijk draagvlak bestaat voor het in te zetten traject, kan de scan door het hele team of een representatief gedeelte van het team (dat tezamen praktijk én beleid vertegenwoordigt) van minimaal zes personen, worden ingevuld. Dit kan op twee manieren: Optie 1: De leden van het team of een representatieve groep vullen de vragenlijst afzonderlijk in en gaan naderhand met elkaar in gesprek over de resultaten. Optie 2: De vragenlijst wordt gezamenlijk ingevuld, waarbij één persoon de vragenlijst invult en de andere teamleden ter plekke of online meedenken en discussiëren over de te geven antwoorden. De resultaten worden naderhand gezamenlijk besproken.

Rapportage

Na het invullen van de online vragenlijst ontvangt iedere deelnemer per e-mail een rapportage met zijn of haar eigen individuele resultaten en de groepsresultaten. Deze rapportage geeft inzicht in de wijze waarop en de mate waarin binnen het voorbereidend lees- en spellingonderwijs aandacht is voor preventief werken en hoe hierop gestuurd kan worden vanuit het ‘wat’ (verbeterdomeinen) en ‘door wie’ (aansturningsniveaus). In de rapportage worden in twee radargrafieken de resultaten van de aansturningsniveaus en de verbeterdomeinen weergegeven. De wijze van invullen levert verschillende radargrafieken op in de rapportage (zie figuur 1 en 2).

Aan de slag: voorbereiding en uitvoering

Hiervoor is al aangegeven dat het waarom en waartoe van het gehele traject duidelijk dient te zijn voor het team. Wordt er gezamenlijk besloten om daadwerkelijk aan de slag te gaan, dan is een aantal zaken belangrijk ter voorbereiding en uitvoering:

- Wijs iemand aan die verantwoordelijk is voor organisatie en communicatie (de scan-initiator).
- Stel een representatieve invulgroep samen en kies voor een invuloptie.
- Neem de inhoudelijke en technische handleiding door (zie dyslexiecentraal.nl) en noteer wat van belang is voor de invullers.
- Communiceer over de relevante bevindingen uit de handleidingen en stem af hoe en wanneer de vragenlijst ingevuld gaat worden.
- Vraag de online vragenlijst aan via instrumenten.expertisecentrumnederlands.nl. Iedere deelnemer krijgt binnen twee werkdagen een link naar de vragenlijst in zijn mailbox.
- Vul de vragenlijst in voor de afgesproken datum. De rapportages worden binnen twee werkdagen, nadat alle vragenlijsten zijn ingevuld, naar de mailboxen verstuurd.
- Communiceer regelmatig over de afgesproken vervolgstappen.

Van rapportage naar verbetertraject

De rapportage biedt het team de mogelijkheid een gestructureerd gesprek te voeren met als doel consensus te bereiken over verschillen, overeenkomsten, sterke punten en verbeterpunten. Ook worden enkele suggesties gegeven voor de wijze waarop dit aangepakt kan worden. In de handleiding is daarvoor een uitgebreide gespreksleidraad opgenomen.

Tip! Lees ook het artikel 'Dyslexie: leesstoornis of onderwijsprobleem?' in het maartnummer van 'Beter Begeleiden'. Je vindt het in de materialenbank op lbbo.nl.

Handvatten voor verbeterlagen

Wanneer uit het gesprek wordt geconcludeerd dat een verbetertraject nodig is, is het verstandig om een verbeterwerkgroep aan te wijzen. De verbeterwerkgroep doet voorstellen voor een passende aanpak, wie daarbij betrokken worden, wat de rol is van de schoolleiding en welke prioriteiten gesteld worden binnen een afgesproken tijdpad. In de handleiding worden suggesties gegeven hoe dit pad naar een verbetertraject vorm kan krijgen.

Ondersteuning vanuit Dyslexie Centraal

Vanuit Dyslexie Centraal kan ondersteuning geboden worden door het Expertisecentrum Nederlands. Eén van de mogelijkheden is om met een verbeterwijzer vanuit de rapportage per verbeterdomein directe en concrete handvatten aan te reiken voor verbeterlagen. Deze handvatten worden de komende periode verder uitgewerkt en gepubliceerd op dyslexiecentraal.nl.

Voor wie is het instrument interessant?

Dit instrument is interessant voor directies en ib'ers die samen met het team nu écht werk willen maken van verbeteringen in de preventieve aanpak. Het is extra waardevol als ib-netwerken initiatieven ontwikkelen om de verbetering van de preventieve aanpak

gezaamenlijk op te pakken en ervaring op te doen met de scan op de verschillende scholen. In onderlinge uitwisseling kan dan het hele traject 'doorlopen' worden: van het bespreken en duiden van de rapportages en het formuleren van verbeterpunten tot het bedenken, vormgeven en onderbouwen van mogelijke verbetertrajecten. Op die manier vindt er kennisdeling plaats, die het realiseren van duurzame en gezaamenlijk gedragen verbeterlagen ten goede komt.

Eenzelfde gezaamenlijke aanpak kan ook geïnitieerd worden door schoolbesturen en samenwerkingsverbanden passend onderwijs. In dat geval is er een nóg grotere kans dat de preventieve aanpak in visie, beleid én facilitering gedragen wordt. Verder kan de scan ingezet worden bij scholing en trainingen van zowel professionals als studenten. Het is dan wel van belang dat er een 'team' wordt geformeerd, waarbij cursisten of studenten de verschillende rollen voor hun rekening nemen.

Meer informatie

- Op dyslexiecentraal.nl vind je meer informatie over en de handleiding van de *Scan Preventieve Aanpak Lezen en Spellen*. Ook de *Dyslexiescan Primair Onder-*

wijs en de Dyslexiescan Voortgezet Onderwijs zijn hier te vinden.

- Op nkd.nl/onderwijs/protocollen-onderwijs-en-zorg-dyslexie/protocollen-leesproblemen-en-dyslexie/ vind je protocollen *Leesproblemen en Dyslexie* voor de verschillende groepen in het basisonderwijs.

Literatuurlijst

- Dood, C., Krikhaar, E. & Kleijnen, R. (2020). *Handleiding Scan Preventieve Aanpak Lezen en Spellen*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands/Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie.
- Van Druenen, M., Scheltinga, F., Wentink, H., & Verhoeven, L. (2017). *Protocol Preventie van Leesproblemen. Groep 1 en 2*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Kleijnen R. & Krikhaar, E. (2019). *Plan van Aanpak en bijbehorend conceptueel kader van het Stimuleringsprogramma*. Nijmegen: Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie.
- Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie. (2020). *Literatuurlijst Praktijkroute groep 1-2. Rijk taalaanbod bij kleuters*. Nijmegen: Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie.

Christel Dood

Christel Dood, MSc is junior onderzoeker bij het Expertisecentrum Nederlands. Ze is betrokken bij verschillende projecten over dyslexie, leesmotivatie en leesvaardigheid, waaronder het Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie en PISA.

Annelies van der Lee

Annelies van der Lee, MA is junior onderzoeker bij het Expertisecentrum Nederlands. Zij is betrokken bij verschillende projecten over lezen en taalonderwijs, waaronder het Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie, PISA en PIRLS.

Evelien Krikhaar

Drs. Evelien Krikhaar is programmamanager van het Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie en werkzaam als senior onderzoeker bij het Expertisecentrum Nederlands. Hier houdt zij zich bezig met dyslexie en tweetalig basisonderwijs.

Ria Kleijnen

Dr. Ria Kleijnen houdt zich al ruim veertig jaar in verschillende functies bezig met dyslexie. Ze is programmamanager van het Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie en mede-auteur van de eerder ontwikkelde monitorinstrumenten (Quickscan en Dyslexiemonitor).